

STO ROKOV EVANJELICKEJ NEMOCNICE

História a vznik Evanjelickej nemocnice

Po r. 1672 bol pre evanjelikov mestský špitál takmer neprístupný – hoci väčšinu lekárov tvorili evanjelici. Evanjelickým kňazom bola návšteva chorých prísne zakázaná. Nové, protireformačné rády Milosrdných bratov a alžbetinky postavili nemocnice, v ktorých však tak dôkladne dodržiavali zákazy ešte aj po Tolerančnom patente, že bolo treba uvažovať o vlastnej nemocnici. Na tento cieľ rozhodli nemocnicu r. 1807 zriadiť v zadnej časti budovy konventu na Panenskej, rozšírenie sa uskutočnilo v rokoch 1810 a 1811. Obytný dom nestačil, „novou nemocnicou“ sa stal od r. 1827 dom na ul. Panenskej – Palisád. Úvahy o novej nemocnici dostali reálnu podobu, keď 21. 7. 1840 Samuel Andrej Rojko zriadil základinu pre nemocnicu, testamentárne odkázal celý svoj majetok na tento účel. Tu sa r. 1891 začala aj diakonická služba, ktorá sa postupne rozvinula do láskavej starostlivosti o chorých a siroty. Prihlásili sa do nej dievčatá, pre ktoré sa táto služba stala poslaním. Logicky sa nové podmienky a požiadavky premietli do úvah o stavbe novej budovy diakonického domova a nemocnice. Od počiatku 20. st. sa viedli debaty o finančných nákladoch a v jubilejnom r. 1906 mali v úmysle položiť základný kameň. A to už r. 1905 bolo v diakoniskom domove 44 sestier a ošetrovali 184 chorých, 157 detí, v domácnostiach 87, ktorých opatrovali aj v noci, navštevovali chudobných. Čísla sú nevýslovne. Práve tá bilancia dokázala, že stavba diakonického domu sa stala nevyhnutnosťou. Finančné možnosti pre stavbu nového Diakonického domu a nemocnice boli priaznivé až v r. 1912 – 14. Postavili ju podľa projektov viedenského architekta **Júliusa Schmidta**. Na Palisádach pri Evanjelickom cintoríne postavil budovu moderných, veľkých foriem a na pôdoryse tvaru U sformoval budovu pre oddelené funkcie – do Bradlianskej ul. umiestnil diakonický domov s kaplnkou (Diakonissen Mutterhaus), nemocnica bola v hlavnej budove (najväčšom bloku) na Palisádach a na Partizánskej ul. umiestnil sirotinec. Moderný výraz dosiahol nielen monumentalitou tvarov budovy, ktoré sú odvodené z románskeho slohu, ale i valcom schodišťá, pohľadovou tehlou v kombinácii s kamennými detailmi.

Schmidt postavil objekt nielen výborne fungujúci, ale nezaprel v sebe ani nápaditého architekta. Architektonický koncept tejto kvalitnej stavby s trvácnymi tehlovými povrchmi ju zaradil medzi pozoruhodné diela nastupujúcej moderny. K výtvarnému účinku budovy prispela spolupráca s bratislavským sochárom Alojzom Riegelem, ktorého reliéfy nad portálmi hovoria o samaritánskej službe chorým a nevládny a výchove sirôt. Posvätenie novej budovy diakonického ústavu, sirotinca a nemocnice v Bratislave (vtedy Prešporku) bolo **3. mája 1914**, v III. nedeľu po Veľkej noci. Budovu stavali rok a pol (Cirkevné listy z roku 1914, s.155). Posviacka sa konala len tri mesiace pred vypuknutím prvej svetovej vojny, ktorá priniesla smrť a utrpenie miliónom ľudí na celom svete.

Nielen architektúra bývalej Evanjelickej nemocnice prispela k jej neskoršej významnosti. Kvalita nemocnice získala veľkú slávu, takže už r. 1939 ju o jedno podlažie nadstavil bratislavský architekt **Christian Ludwig**, autor koncepcie veľkého orgána vo Veľkom kostole. V prvej polovici 20. storočia v nej pracovali kvalitní lekári a diakonisy. Bolo známe, že tamojší lekári mali vlastné sláčikové kvarteto a neraz s nimi hrával aj neskorší dirigent Ľudovít Rajter – ako to uviedol vo svojich spomienkach. Po zmene režimu bola budova znárodnená – s celým medicínskym vybavením, ba aj s lekármi a sestrami prešla pod správu štátu. Kvalitná medicínska starostlivosť našťastie pokračovala. Jej slávu neskôr šírili mnohí ďalší lekári, napríklad kardiológ MUDr. Šiška či internista MUDr. Haviar boli

celoslovenskými, ba medzinárodnými pojmami. Prvú transplantáciu srdca tu urobil MUDr. L. Kužela.

Úpadok nemocnice 1996 – 2003

Po štyridsiatich rokoch socializmu nastala prudká zmena. Cirkvám sa začali prinavracieť majetky. Bratislavský cirkevný zbor – podobne ako iné zbory na Slovensku – mal problémy s následníctvom po nemeckom zbore. Prvá budova, ktorá sa mala vrátiť, bola práve Evanjelická nemocnica, ale vrátila sa až r. 1996 súdnou cestou, o čo sa zaslúžila JUDr. D. Michalková. A potom prišli roky trápenia i neželaná sláva, 1996 až 2003. Predsedníctvo cirkvi nabádalo na konci roka 1996 cirkevný zbor k založeniu akciovej spoločnosti. Tento zámer však nemal reálny základ (zbor mal budovu, Generálny biskupský úrad sľuby pomoci nemeckej cirkvi a Evanjelická diakonia ochotu), chýbali však finančné zdroje, premyslené a dobre pripravené využitie budovy. Budovu nemocnice v máji 1997 prebral Ing. Ján Holčík, generálny dozorca a Ing. Stanislav Gajdoš, zborový dozorca, avšak bez veľkej záhrady, ktorá bola od začiatku súčasťou Evanjelickej nemocnice. Bývalá záhrada sa tak nevrátila do majetku cirkevného zboru, čo nám je skutočne ľúto. Za socializmu na pozemku záhrady postavili Transfúznú stanicu (rezort zdravotníctva po roku 2003 pozemok bývalej záhrady predal za 155,1 milióna slovenských korún, nový vlastník pozemku budovu Transfúznej stanice zbúral). Ústav kardiovaskulárnych chorôb odviezol z Evanjelickej nemocnice do novej budovy na Kramároch väčšinu toho, čo sa dalo odmontovať. Teda bol to opak stavu pri znárodnení, keď v budove ostal všetok inventár. Roky 1996 až 2003 možno nazvať rokmi prešľapovania a úpadku budovy bývalej Evanjelickej nemocnice. Bolo to obdobie množstva sľubov o veľkých investoroch, ktorí by prinavrátili slávu našej Evanjelickej nemocnici. Tieto prisľuby o investoroch, ktoré opakovane prichádzali od generálneho dozorca ECAV Jána Holčíka, ostali nenaplnené. Výsledkom tohto prístupu bola prázdna budova, zo začiatku ešte strážená spoločnosťou Reformata. Budovu však nakoniec ovládli bezdomovci, stala sa predmetom úplnej devastácie a rozkrádania (rúry, elektrické káble, rozvodné skrine atď.). Hodnota budovy klesla za toto obdobie o 60 miliónov slovenských korún. Naše šance na oživenie nemocnice sa stále zmenšovali. Zlý technický stav nemocnice bol kritizovaný aj v tlači a televízii. Na synode v júni 2001 už bolo prichystané uznesenie, ktoré malo bratislavský zbor pripraviť o budovu. Nedošlo k tomu aj kvôli neúnavnému úsiliu predsedajúceho fára cirkvebného zboru Borisa Mišinu, ktorý jednoznačne obhajoval zachovanie vlastníctva Evanjelickej nemocnice cirkevným zborom a súčasne zmysluplné využitie objektu. Tento jeho zápas priniesol v nasledujúcich rokoch skutočné ovocie a výsledky.

Revitalizácia nemocnice 2004 – 2010

Pán Boh držal nad zborom ochrannú ruku. V polovici roku 2004 sa stal dozorcom Ing. Karol Pavlu s celkom iným názorom na spôsob záchrany a využitia budovy bývalej nemocnice. Nový dozorca vysvetlil zboru, že jedine vlastník, teda cirkevný zbor, sa musí starať o svoj majetok. Vymenil investorov za evanjelických remeselníkov z východného Slovenska a o budovu sa začal profesionálne starať. Budova sa rozdelila na tri časti a začala sa systematicky postupne opravovať. Na vrátnicu umiestnil strážkyňu s tromi veľkými vlčiakmi. Spoločnými silami profesionálov, brigádujúcich cirkevníkov, ale aj dobrovoľníkov zo zahraničia, bola budova vyčistená, opravené boli okná a strecha. Vyvezených bolo zhruba

80 kontajnerov odpadu, špiny a stavebnej suty. Budova sa spamätala, obnovené bolo ústredné kúrenie a súčasne zrekonštruované boli rozvody elektrickej energie, vody, ale aj výťahy. Obnovené a vymaľované boli aj steny a schodištia. V budove boli prenájaté prvé miestnosti nájomcom. V roku 2006 pribudli izby, ktoré sú určené ako internát pre vysokoškolských študentov evanjelických rodín z celého Slovenska. Pribudli ďalší nájomcovia, ktorí priniesli čulý ruch a zmysluplné využitie priestorov. Budova ich oslovuje tvorivým nábojom a komunitným charakterom.

10. marca 2007 bola posvätená kaplnka v Evanjelickom dome starostlivosti (EDS). Kaplnka po 56 rokoch od jej násilného uzatvorenia opäť začala slúžiť svojmu účelu. V druhej polovici roka bol na vežu kaplnky nainštalovaný kríž, ktorý bol posvätený 23. 9. 2007. O dva roky neskôr, 27. 9. 2009, si cirkevný zbor na nádvorí Evanjelického domu starostlivosti pripomenul 95. výročie posviacky budov EDS. Pri každej z týchto slávnostných chvíľ sa konali slávnostné služby Božie, buď na dvore EDS, alebo vo Veľkom kostole na Panenskej ulici, podľa počasia.

Súčasnosť – Evanjelický dom starostlivosti

Dlhodobá túžba cirkevného zboru, aby budova bývalej Evanjelickej nemocnice – Evanjelického domu starostlivosti – dobre fungovala, sa naplnila. Skutočne, najlepšie fungujú také budovy, v ktorých sú umiestnené rozličné funkcie vo dne i v noci.

V septembri 2012 boli ukončené stavebné práce týkajúce sa Domova sociálnych služieb (DSS), pribudla aj jedáleň s kuchyňou, ale i práčovňa so sušiarňou. Prebehla kolaudácia týchto priestorov pre DSS a od apríla 2013 začalo stredisko ubytovať prvých klientov. V septembri 2013 už bola kapacita strediska obsadená na 100 %. O 30 klientov sa stará členný personál Strediska evanjelickej diakonie Bratislava, ale aj viacero dobrovoľníkov. Klienti sa od prvej chvíle cítia v DSS ako doma. Bývajú vo veľmi peknom prostredí. Každý štvrtok ráno sa o 9. hod. konajú v kaplnke služby Božie pre klientov DSS. Zúčastňujú sa ich aj ďalší pracovníci z EDS, či študenti z internátu. Takže aj najdôležitejšej funkcii – pomoc dôchodcom, ktorí sú odkázaní na pomoc druhých – už tiež budova slúži.

Dnes stačí pohľad z ulice a každý vidí plnohodnotný život a využitie EDS. Večer svietiace okná, rôzne generácie ľudí, ktoré denne prichádzajú do objektu, sú požehnaním pre prácu a činnosť našich cirkevných zborov. EDS obohacuje tiež architektonický obraz Bratislavy.

Výsledok revitalizácie bývalej nemocnice je úžasný. Jedna štvrtina objektu slúži na účely domova sociálnych služieb, ktoré prevádzkuje Stredisko evanjelickej diakonie Bratislava. Jedna štvrtina objektu slúži rôznym neziskovým organizáciám (napríklad Krídla o.z., Komunitná nadácia, redakcia časopisu Tvorba T) a prevádzke kuchyne s jedálňou, ambulanciám lekárov (urológ, psychológ, všeobecný lekár), lekární a ostatnú časť objektu tvoria priestory v prenájme rôznych organizácií a množstvo typických širokých chodieb na jednotlivých podlažiach vrátane kaplnky v bloku C. Známa je aj kaviareň Scherz. V EDS majú svoje sídlo právnické firmy, klinika plastickej chirurgie, vydavateľstvo W Press, a tiež ďalšie organizácie. EDS poskytuje pravidelne ubytovanie pre 60 evanjelických študentov vysokých škôl z celého Slovenska.

Na prelome rokov 2012 a 2013 sa uskutočnila transformácia bývalého Cirkevného zboru ECAV na Slovensku Bratislava. Na pôde tohto pôvodného cirkevného zboru (bol zrušený k 15. februáru 2013) vznikli tri nové právne nástupnícke cirkevné zbory Bratislava

Dúbravka, Bratislava Legionárska a Bratislava Staré Mesto, ktoré boli zriadené k 15. decembru 2012. Majetok bývalého cirkevného zboru bol delimitovaný v prvom kroku na dcérocirkvi bývalého cirkevného zboru, následne v druhom kroku na spomenuté tri nové cirkevné zbory. Výsledkom procesu delimitácie majetku je, že dnes je EDS v podielovom spoluvlastníctve dvoch nových právne nástupníckych cirkevných Bratislava Dúbravka a Bratislava Legionárska. Pre naše cirkevné zbory je preto rok 2014 skutočne aj slávnostným a symbolickým rokom. Evanjelický dom starostlivosti si v ňom pripomína 100. výročie od svojho dokončenia a posvätenia vo svojej plnej kráse. Sme úprimne radi a je to na požehnanie práce v našich cirkevných zboroch, že EDS naďalej plnohodnotne plní svoj účel v oblasti duchovnej i sociálnej pomoci chorým, starým i hendikepovaným ľuďom, pomáha obom cirkevným zborom plniť si svoje poslanie.

Prof. Ing. arch. Janka Krivošová, PhD.; Ing. Martin Kováč

Prevzaté z časopisu Evanjelická Bratislava, č. 1/2014, ročník 41, strany 23 – 32; ISSN 1338-7936; <http://legionarska.sk/kto-sme/dokumenty/evanjelicka-bratislava>